

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**Макогон В. Д.**

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах фінансова політика є вагомим інструментом регулювання економічних процесів, стимулювання темпів економічного зростання. Вагомими факторами, які впливають на вектори фінансової політики є фінансово-економічні ендогенні та екзогенні ризики зумовлені трендами національного економічного розвитку та посиленням глобалізаційних процесів. Відповідно оцінка економічних процесів, фінансово-економічних ризиків є важливою умовою формування та реалізації ефективної фінансової політики.

Постановка проблеми. В умовах погіршення трендів національного економічного розвитку та посилення глобалізаційних процесів вагомими завданнями є: обґрунтування пріоритетних напрямів фінансової політики, зокрема щодо формування надходжень та витрат бюджету, забезпечення економічно обґрунтованого рівня підвищення соціальних стандартів та державних капітальних вкладень. При цьому основою якісного рівня реалізації фінансової політики є її взаємоузгодженість з стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та реалізації фінансової політики доволі поширена в наукових дослідженнях. Це роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі, С. Кучеренко, Л. Лисяк, Л. Леваєвої, І. Лук'яненко, М. Пасічного, І. Чугунова та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зазначені вище питання актуалізуються у зв'язку з погіршенням тренду економічного розвитку, порушенням бюджетної стійкості та збалансованості, що вимагає розв'язання низки конкретних завдань, пов'язаних з формуванням та реалізацією ефективної фінансової політики.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданнями дослідження є: розкрити роль фінансової політики у регулюванні соціально-економічних процесів; обґрунтувати особливості формування та реалізації фінансової політики в сучасних умовах; здійснити аналіз та оцінку основних податкових надходжень зведеного бюджету України. Метою дослідження є розкриття напрямів фінансової політики як складової економічного розвитку.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, статистичного аналізу, структурування, синтезу та ін.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Розкрито роль фінансової політики у регулюванні соціально-економічних процесів. Обґрунтовано особливості формування та реалізації фінансової політики в сучасних умовах. Здійснено аналіз та оцінку основних податкових надходжень зведеного бюджету України. Визначено напрями фінансової політики як складової економічного розвитку.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування та реалізації фінансової політики.

Висновки відповідно до статті. Обґрунтованість реалізації фінансової політики є ваговою умовою досягнення національних соціально-економічних інтересів. З метою підвищення дієвості фінансової політики як складової економічного розвитку, на даному етапі, доцільним є: забезпечення фінансової стабільності держави та здійснення заходів із зменшення рівня ризиків порушення бюджетної збалансованості, що передбачає модернізацію інфраструктури та базових секторів економіки, ефективний захист внутрішнього ринку та підтримку експорту, стимулювання інвестиційних процесів в економіці.

Ключові слова: фінансова політика, бюджет, бюджетна система, бюджетне регулювання, доходи бюджету, видатки бюджету, податки.

ФИСКАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ**Макогон В. Д.**

Актуальность темы исследования. В современных условиях финансовая политика является важным инструментом регулирования экономических процессов, стимулирования темпов экономического роста. Весомыми факторами, которые влияют на векторы финансовой политики являются финансово-экономические эндогенные и экзогенные риски обусловлены трендами национального экономического развития и усилением глобализационных процессов. Согласно, оценка экономических процессов, финансово-экономических рисков является важным условием формирования и реализации эффективной финансовой политики.

Постановка проблемы. В условиях ухудшения трендов национального экономического развития и усиления глобализационных процессов весомыми задачами являются: обоснование приоритетных направлений финансовой политики, в частности по формированию доходов и расходов бюджета, обеспечение экономически обоснованного уровня повышения социальных стандартов и государственных капитальных вложений. При этом основой качественного уровня реализации финансовой политики является ее взаимосогласованность со стратегическими приоритетами социально-экономического развития страны.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблематика формирования и реализации фискальной политики довольно распространена в научных исследованиях. Это работы известных отечественных и зарубежных ученых: Дж. Кейнса, П. Самуэльсона, Дж. Стиглица, В. Танзи, С. Кучеренко, Л. Лысяк, Л. Леваева, И. Лукьяненко, М. Пасечного, И. Чугунова и других.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Указанные выше вопросы актуализируются в связи с ухудшением тренда экономического развития, нарушением бюджетной устойчивости и сбалансированности, что требует решения ряда конкретных задач, связанных с формированием и реализации эффективной фискальной политики.

Постановка задачи, цели исследования. Задачами исследования являются: раскрыть роль фискальной политики в регулировании социально-экономических процессов; обосновать особенности формирования и реализации фискальной политики в современных условиях; осуществить анализ и оценку основных налоговых поступлений сводного бюджета Украины. Целью исследования является раскрытие направлений фискальной политики как составляющей экономического развития.

Метод или методология проведения исследования. В статье применена совокупность методов научного исследования: системного подхода, статистического анализа, структурирования, синтеза и др.

Изложение основного материала (результаты работы). Раскрыта роль фискальной политики в регулировании социально-экономических процессов. Обоснованы особенности формирования и реализации фискальной политики в современных условиях. Осуществлен анализ и оценка основных налоговых поступлений сводного бюджета Украины. Определены направления фискальной политики как составляющей экономического развития.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования и реализации фискальной политики.

Выводы соответствия со статьей. Обоснованность реализации фискальной политики является важным условием достижения национальных социально-экономических интересов. С целью повышения действенности фискальной политики как составляющей экономического развития, на данном этапе, целесообразно: обеспечение финансовой стабильности государства и осуществления мероприятий по уменьшению уровня рисков нарушения бюджетной сбалансированности, что предполагает модернизацию инфраструктуры и базовых секторов экономики, эффективная защита внутреннего рынка и поддержка экспорта, стимулирования инвестиционных процессов в экономике.

Ключевые слова: фискальная политика, бюджет, бюджетная система, бюджетное регулирование, доходы бюджета, расходы бюджета, налоги.

FISCAL POLICY AS A COMPONENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Makohon Valentyna

Relevance of the research topic. In modern conditions, fiscal policy is an important tool for regulating economic processes, stimulating economic growth. Important factors influencing the vectors of fiscal policy are financial and economic endogenous and exogenous risks due to trends in national economic development and the intensification of globalization. Accordingly, the assessment of economic processes, financial and economic risks is an important condition for the formation and implementation of effective fiscal policy.

Formulation of the problem. In the context of deteriorating trends in national economic development and intensification of globalization processes, important tasks are: substantiation of priority areas of fiscal policy, in particular on the formation of budget revenues and expenditures, ensuring economically justified level of raising social standards and public capital investment. At the same time, the basis of the quality level of fiscal policy implementation is its coherence with the strategic priorities of the country's socio-economic development.

Analysis of recent research and publications. The issue of formation and implementation of fiscal policy is quite common in research. These are the works of famous domestic and foreign scientists: J. Keynes, P. Samuelson, J. Stiglitz, V. Tanzi, S. Kucherenko, L. Lysyak, L. Levaeva, I. Lukyanenko, M. Pasichny, I. Chugunov and others.

Selection of unexplored parts of the general problem. The above issues are relevant in connection with the deteriorating trend of economic development, the violation of fiscal stability and balance, which requires a number of specific tasks related to the formation and implementation of effective fiscal policy.

Problem statement, research goals. The objectives of the study are: to reveal the role of fiscal policy in regulating socio-economic processes; substantiate the peculiarities of the formation and implementation of fiscal policy in modern conditions; to analyze and evaluate the main tax revenues of the consolidated budget of Ukraine. The purpose of the study is to reveal the directions of fiscal policy as a component of economic development.

Method or methodology of the study. The article uses a set of research methods: a systematic approach, statistical analysis, structuring, synthesis, etc.

Presentation of the main material (results of work). The role of fiscal policy in the regulation of socio-economic processes is revealed. The peculiarities of the formation and implementation of fiscal policy in modern conditions are substantiated. The analysis and estimation of the basic tax receipts of the consolidated budget of Ukraine is carried out. The directions of fiscal policy as a component of economic development are determined.

Field of application of results. The results of the study can be used in the formation and implementation of fiscal policy.

Conclusions in accordance with the article. *The validity of the implementation of fiscal policy is an important condition for achieving national socio-economic interests. In order to increase the effectiveness of fiscal policy as a component of economic development, at this stage, it is advisable to: ensure financial stability and implement measures to reduce the risk of imbalances, including modernization of infrastructure and basic sectors of the economy, effective protection of the domestic market and export support; stimulating investment processes in the economy.*

Key words: *fiscal policy, budget, budget system, budget regulation, budget revenues, budget expenditures, taxes.*

JEL Classification: *E62, H60, H70.*

Актуальність теми дослідження. В умовах трансформаційних перетворень фінансова політика є вагомим інструментом регулювання економічних процесів, забезпечення макроекономічної стабільності. Обґрунтованість фінансової політики і послідовність реалізації рішень органів державного управління сприяють підвищенню довіри до державних інститутів та поліпшенню інвестиційного клімату.

Вагомим завданням фінансової політики як складової економічного розвитку є підвищення якості інвестицій в основний капітал та збільшення їх частки у ВВП. Реалізація даного завдання передбачає формування стабільних фінансових умов на основі введення «фінансових правил», закладених в основу довгострокового бюджетного планування, зафіксованих ключових параметрів розвитку механізму податкового адміністрування. З метою усунення несправедливих конкурентних переваг тінювого сектора економіки та відповідно створення умов для збільшення рівня наповнюваності дохідної частини бюджету доцільним є реалізація комплексу заходів щодо поліпшення адміністрування податкових надходжень бюджету, у тому числі за рахунок цифровізації системи податкового адміністрування, інтеграції всіх джерел інформації в єдиний інформаційний простір. Розвиток системи податкового моніторингу, дозволить організувати розширену інформаційну взаємодію учасників бюджетного процесу із забезпечення доступу до даних в режимі реального часу, оперативно узгоджувати підходи фінансової політики як щодо формування дохідної так і видаткової частин бюджету, застосувати ризикоорієнтованої підхід на транзакційному рівні.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Серед вагомих досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених щодо формування фінансової політики слід назвати праці: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі [4, 10-12]; С. Кучеренко [5], Л. Лисяк [6], Л. Леваєвої [5], І. Лук'яненко [7], М. Пасічного [13], І. Чугунова [1, 13] та інших. Разом з тим, в сучасних умовах важливим є подальший розвиток підходів щодо формування і реалізації фінансової політики, підвищення якісного рівня інституційного забезпечення стійкості та збалансованості бюджетної системи.

Метою дослідження є розкриття напрямів фінансової політики як складової економічного розвитку.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити роль фінансової політики у регулюванні соціально-економічних процесів; обґрунтувати особливості формування та реалізації фінансової політики в сучасних умовах; здійснити аналіз та оцінку основних податкових надходжень зведеного бюджету України.

Методи дослідження. У даному дослідженні використано системний метод: при розкритті ролі фінансової політики як складової економічного розвитку. Метод структурування застосовано з метою узагальнення та систематизації особливостей реалізації фінансової політики економічного розвитку. Методи статистичного аналізу, синтезу застосовано при оцінці надходжень від податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість до зведеного бюджету. Метод наукового абстрагування використано при розкритті напрямів фінансової політики як складової економічного розвитку.

Результати дослідження. Вагомою метою фінансової політики на даному етапі є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку країни із збереженням якісних макроекономічних пропорцій. Разом з цим, складна економічна ситуація в країні та високий рівень боргового навантаження потребують реалізації жорсткої фінансової політики.

Забезпечення темпів економічного зростання вимагає підвищення залученості країни в глобальну економіку і забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках. Доцільним є створення гнучкої лінійки фінансово-бюджетних інструментів підтримки експорту, включаючи передекспортне і експортне фінансування; створення єдиної системи інститутів просування експорту, яка передбачає модернізацію торгових представництв. Додатковим стимулом є проведення роботи щодо лібералізації законодавства в сфері валютного контролю. Заходи в області митно-тарифної політики в умовах уповільнення зростання світової економіки повинні бути спрямовані на підтримку раціонального співвідношення ввезення та вивезення товарів, підвищення конкурентоспроможності виробників, поліпшення товарної структури зовнішньої торгівлі, стимулювання інвестиційних процесів в економіці, в тому числі залучення прямих іноземних інвестицій.

З метою реалізації фінансової політики спрямованої на підвищення рівня та якості життя населення, своєчасного та повного виконання соціальних та довготривалих зобов'язань держави при збереженні стійкості бюджетної системи доцільним є: забезпечення збалансованості державного та місцевих бюджетів у межах визначених доходів та джерел фінансування бюджетного дефіциту; концентрація бюджетних коштів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни; посилення соціальної орієнтованості видатків бюджету, реалізація заходів спрямованих на підвищення рівня та якості життя населення; мінімізацію фінансових ризиків шляхом їх системної оцінки; удосконалення методології бюджетного планування; підвищення відкритості бюджету та формування загальнодоступних інформаційних ресурсів для громадян.

Вагомим завданням фінансової політики як складової економічного розвитку є удосконалення механізму податкового адміністрування, зокрема в частині податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість. Поширення пандемії коронавірусу та обмеження, введені для боротьби з нею, визначають ситуацію на світових ринках та розвиток національної економіки і суттєво впливають на розмір і стабільність даних податкових надходжень (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка основних податків зведеного бюджету України у 2010–2020 роках

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на додану вартість											
частка у доходах зведеного бюджету, %	27,44	32,64	31,16	28,98	30,49	27,37	30,08	31,03	31,60	29,36	25,33
частка у ВВП, %	7,97	9,99	9,84	8,82	8,87	9,02	9,88	10,93	10,52	9,53	-
Податок на доходи фізичних осіб											
частка у доходах зведеного бюджету, %	16,22	15,10	15,29	16,31	16,49	15,33	17,73	18,26	19,41	21,36	19,06
частка у ВВП, %	4,71	4,62	4,83	4,96	4,80	5,05	5,82	6,43	6,46	6,93	-
Податок на прибуток підприємств											
частка у доходах зведеного бюджету, %	12,85	13,80	12,53	12,42	8,82	5,99	7,69	7,22	8,97	9,10	7,66
частка у ВВП, %	3,73	4,22	3,95	3,78	2,57	2,00	2,53	2,54	2,98	2,95	-

Джерело: складено та розраховано за даними <https://www.minfin.gov.ua/> [9]

У 2020 році податкові надходження зведеного бюджету України зросли на 6,2%. Проте, збільшення податкових надходжень передусім обумовлено прийняттям Закону України від 17.11.2020 № 1006-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [3] (взаємозаліки між підприємствами ПЕК та сплата податкового боргу), відповідно до якого до спеціального фонду державного бюджету надійшло: рентної плати за користування надрами для видобування вуглеводнів у сумі 20,9 млрд грн; податку на прибуток підприємств – 12,9 млрд грн; податку на додану вартість – 8,8 млрд гривень.

Сума надходжень від податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету склала – 19,6 млрд грн. (на 7,1% більше порівняно з попереднім роком). Зростання було сформоване у I кварталі 2020 року (+8,8 млрд грн, або 14,7%), у II кварталі 2020 року надходження зменшились на 1,98 млрд грн, або на 2,9%, а починаючи з серпня 2020 року відбулось зростання за III квартал на 3,9 млрд грн, або на 5,6%, а у IV кварталі на 8,9 млрд грн, або на 11,6%, порівняно з попереднім роком. За підсумками I кварталу 2020 року податок на доходи фізичних осіб зростає відповідними темпами, як і середньомісячна заробітна плата, на 14,7% та 14,3%. Через карантинні обмеження, частина підприємств зупинила/обмежила свою діяльність, відповідно зменшилася зайнятість та розміри заробітних плат, що в свою чергу вплинуло на збільшення кількості податкових соціальних пільг та зменшення надходжень податку. Слід зазначити, що на зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб мали вплив також виплати доплат до заробітної плати медичним працівникам.

Таким чином, за підсумками 2020 року надходження ПДФО зросли лише на 7,1% при зростанні середньомісячної заробітної плати на 9,9%, із них у промисловості на 8,1%. При цьому, середньооблікова кількість штатних працівників за січень-листопад 2020 року знизилась на 1,4% порівняно з січнем-листопадом попереднього року. Фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб без врахування податку на доходи фізичних осіб, що справляється з відсотків за депозитами, та військового збору зросли на 7,4 % (+18,2 млрд грн) до попереднього року. Зростання військового збору становило 6,7% (+1,5 млрд грн), а податку на доходи фізичних осіб, що справляється з відсотків за депозитами, знизилось на 1,3% (-0,1 млрд грн) порівняно з попереднім роком.

Надходження від податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету зросли на 1,2 млрд грн, або на 1% порівняно з попереднім роком. Ріст відбувся за рахунок разових надходжень до спеціального фонду в сумі 12,9 млрд. Надходження до загально фонду державного бюджету зменшились на 11,7 млрд гривень. Впровадження країнами світу різних обмежень у зв'язку з проведенням санітарно-епідеміологічних заходів через виникнення та поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) спричинило зниження промислового виробництва та зменшення фінансового результату підприємств та, як наслідок, необхідність перегляду показників державного бюджету. Зокрема, прогнозна сума надходжень податку на прибуток підприємств на 2020 рік, яка врахована в зведеному бюджеті (з внесеними у квітні 2020 року змінами), становила 107,6 млрд грн, що менше фактичних надходжень 2019 року на 8,3%.

За 2020 рік фактична сума надходжень від податку на прибуток зросла на 1% і становила 118,5 млрд гривень. Основним фактором більших обсягів сплати податку у 2020 році проти 2019 це разові платежі до спеціального фонду в сумі 12,9 млрд гривень. НАК «Нафтогаз України» сплатив податку на прибуток до загального фонду в сумі 8,8 млрд грн, у 2019 – 3,0 млрд грн, по взаємозаліку з ПАТ «Укрнафта» у 2020 році сплачено 6,4 млрд грн,. Надходження податку на прибуток підприємств, без урахування зазначених платежів від НАК «Нафтогаз України», зменшились порівняно з попереднім роком на 11,0 млрд гривень. Відповідно по операціях взаємозаліку ПАТ «Укрнафта» у 2020 році сплачено до спеціального фонду держбюджету податок на прибуток в сумі 5,7 млрд гривень. Станом на 1 січня 2020 року сума переоплати з податку на прибуток підприємств становила 16,1 млрд гривень. Це на 13,2 млрд грн менше ніж на 1 квітня 2016 року (після подачі платниками річних декларацій за 2015 рік, протягом якого вони сплачували щомісячні авансові платежі). За

результатами декларування за I-II квартал 2020 року, станом на 1 січня, переплата зменшилася на 4,0 млрд грн – з 20,1 млрд грн на початок року до 16,1 млрд гривень.

Обсяг надходжень від податку на додану вартість з урахуванням бюджетного відшкодування збільшився на 3,5% порівняно з попереднім роком до 391,8 млрд гривень. Збільшення надходжень обумовлено: збільшенням фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі у порівнянних цінах за 11 місяців 2020 року: на 7,4%; скороченням обсягів міжнародної торгівлі через пандемію коронавірусу у світі. Приріст надходжень від ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) у 2020 році до 2019 року склав 8,3 %, надходження податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів порівняно з минулим роком зменшились на 5,4%, бюджетне відшкодування податку на додану вартість зменшилось на 5,8%.

Доцільно відмітити, що у II півріччі 2020 року відбулось поступове відновлення економічної активності після послаблення карантинних обмежень, що діяли протягом березня – червня через пандемію коронавірусу. Стрімко зросла оптова торгівля на тлі поліпшення показників експорту. Зростання доходів населення, поліпшення споживчих настроїв та переорієнтація на внутрішній туризм на тлі збереження обмежень на закордонні подорожі підтримували роздрібну торгівлю. Якщо у січні-червні при збільшенні обсягів роздрібного товарообороту у порівнянних цінах на 3,7%, приріст надходжень податку становив 4,2%, то у 2020 році приріст надходжень податку склав 8,3% при збільшенні на 7,4% обсягів роздрібного товарообороту за січень-листопад 2020 року. Доходи державного бюджету від ПДВ з ввезених на територію України товарів зменшились за 2020 рік на 5,4%, при зменшенні обсягів імпорту товарів в гривневому еквіваленті. Обсяг сум ПДВ, заявлених до відшкодування з бюджету за 2020 року порівняно з 2019 роком зменшився на 10,8% при зменшенні обсягів експорту товарів та послуг за 11 місяців 2020 року порівняно з відповідним періодом 2019 року на 6,2%. Доходи державного бюджету від ПДВ з ввезених на територію України товарів у 2020 році при зниженні обсягів імпорту товарів у гривневому еквіваленті за 11 місяців до аналогічного періоду попереднього року на 16,4% та рості середнього обмінного курсу гривні до долара США за 2020 рік на 4,3%, зменшились на 5,4%. Питома вага надходжень податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів у обсягах імпорту товарів за 11 місяців 2020 року склала 19,8%, що на 1,5 в.п. більше порівняно з часткою аналогічного періоду у попередньому році. На зниження імпорту вплинуло тимчасове, з 17 березня 2020 року, запровадження звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України та/або операції з постачання на митній території України товарів (в тому числі лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання), необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [2-3].

Також, враховуючи обмеженість бюджетних ресурсів в сучасних умовах соціально-економічного розвитку країни вагомим завданням є оптимізація архітектури бюджетних витрат, що передбачає: підтримку оптимального обсягу і структури витрат на реалізацію функцій і зобов'язань постійного характеру з урахуванням актуальних соціальних реалій та необхідності нарощення темпів економічного зростання; стимулювання головних розпорядників бюджетних коштів до пошуку внутрішніх резервів оптимізації бюджетних витрат з метою забезпечення фінансування пріоритетних напрямків фіскальної політики як складової економічного розвитку; забезпечення впровадження постійної оцінки доцільності та актуальності відповідних заходів фіскальної політики, механізмів її реалізації, наявності альтернативних інструментів по досягненню цілей фіскальної політики. Необхідне формування єдиної системи оцінки ефективності будь-яких заходів фіскальної політики як складової економічного розвитку.

Висновки. Обґрунтованість реалізації фіскальної політики є ваговою умовою досягнення національних соціально-економічних інтересів. З метою підвищення дієвості фіскальної політики як складової економічного розвитку, на даному етапі, доцільним є: забезпечення фінансової стабільності держави та здійснення заходів із зменшення рівня ризиків порушення бюджетної збалансованості, що передбачає модернізацію інфраструктури та базових секторів економіки, ефективний захист внутрішнього ринку та підтримку експорту, стимулювання інвестиційних процесів в економіці. Стабілізація державних фінансів в сучасних умовах передбачає удосконалення системи формування фіскальної політики в частині надходжень і витрат. Ваговою умовою формування ефективної фіскальної політики економічного розвитку щодо надходжень є удосконалення взаємодії органів державного управління у частині поліпшення механізму податкового адміністрування, зокрема щодо податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість, а також уникнення необґрунтованих витрат доходів бюджету. Підвищення якості фіскальної політики економічного розвитку в частині витрат передбачає збільшення рівня спрямування їх частки на реалізацію пріоритетних інвестиційно-інноваційних програм з урахуванням оцінки їх економічної ефективності. Вирішення даних завдань сприятиме створенню умов для сталого суспільного розвитку, впровадження сучасного управлінського інструментарію у бюджетній сфері, стимулюванню інноваційно-інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел

1. *Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.*
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20200403#Text>.

3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 17.11.2020 № 1006-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1006-20#Text>
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег; пер. с англ. М.: Либроком, 2017. 352 с.
5. Кучеренко С. Ю., Леваєва Л. Ю. Аналіз доходів та видатків державного бюджету України. *Економічний вісник університету*. 2016. № 31/1. С. 252–262.
6. Лисяк Л. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2018. №9. С. 53–59.
7. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України. *Бізнес Інформ*. 2012. № 4. С.201–204.
8. Markuts Y. I., Adamenko I. P., Husarevych N. V. Consolidated budget as a tool for social development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. V. 3. No. 26. P. 493-500.
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua>
10. Самуэльсон П. Э., Нордхаус В. Д. Экономика. 19-е изд.; пер.с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
11. Стиглиц Дж. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему; пер. с англ. М.: Эксмо, 2016. 512 с.
12. Танзи Вито. Правительство и рынки: меняющаяся экономическая роль государства; пер. с англ. М.: Изд-во Института Гайдара, 2018. 584 с.
13. Chugunov I. Y., Pasichnyi M. D. Fiscal policy for economic development. *Scientific bulletin of Polissia*. 2018. № 1(13). P. 1. pp. 54–61.

References

1. Chuhunov, I. Ya. Kanieva, T. V. and Pasichnyi, M. D. (2018). *Biudzhethno-podatкова polityka u systemi rehulivannia ekonomiky* [Fiscal policy in the system of regulation of the economy], Hlobus-Press, Kyiv, 350 p. [in Ukr.]
2. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik» vid 14.11.2019 № 294-IX [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2020» dated 14.11.2019 № 294-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20200403#Text> [in Ukr.]
3. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik» vid 17.11.2020 № 1006-IX [Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine» On the State Budget of Ukraine for 2020 «of 17.11.2020 № 1006-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1006-20#Text> [in Ukr.]
4. Kejns, Dzh. M. (2017). *Obshchaya teoriya zanyatosti, procenta y' deneg* [The general theory of employment, interest and money]. (Trans.). Moscow: Ly'brokom. 352 p. [in Rus].
5. Kucherenko, S. Yu., Levaieva, L. Yu. (2016). *Analiz dokhodiv ta vydatkiv derzhavnoho biudzhethu Ukrainy* [Analysis of receipts and expenditures of the state budget of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – University Economic Bulletin*, 31/1. 252-262. [in Ukr].
6. Lysyak, L. V. (2018). *Biudzhethna polityka yak instrument zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy* [Budget policy as a tool to ensure financial security of Ukraine]. *Modern Economics*, 9, S. 53–59. [in Ukr].
7. Lukianenko, I. H. (2012). *Modeliuvannia vplyvu zmin fiskalnoi polityky na ekonomiku Ukrainy* [Modeling the impact of changes in fiscal policy on the economy of Ukraine]. *Bizness Inform – Business Inform*, 4. 201–204. [in Ukr].
8. Markuts, Y. I., Adamenko, I. P., Husarevych, N. V. (2018). Consolidated budget as a tool for social development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3/26. 493-500. [in Engl.].
9. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://www.minfin.gov.ua/>
10. Samuel'son, P. E., Nordkhaus, V. D. (2015). *Ekonomyka* [Economics]. 19nd ed. (Trans.). Moscow: Vyl'yams. 1360 p. [in Rus].
11. Sty'gly'cz, Dzh. (2016). *Cena neravenstva. Chem rassloeny'e obshhestva grozyt' nashemu budushhemu* [The price of inequality. How does the stratification of society threaten our future]. (Trans.). Moscow: Éksmo. 512 p [in Rus.].
12. Tancy, Vy'to. (2018). *Pravy'tel'stvo y' rynky': menyayushhayasya ekonomycheskaya rol' gosudarstva* [Government and markets: the changing economic role of the state]. (Trans.). Moscow: Y'zd-vo Y'nsty'tuta Gajdara. 584 p. [in Rus].
13. Chugunov, I. Y. & Pasichnyi, M. D. (2018). Fiscal policy for economic development, *Naukovyj visnyk Polissia – Scientific bulletin Polesie*, 1 (13), 54–61. [in Eng.]

ДАНІ ПРО АВТОРА

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: makvkn-teu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2331-8455
Researcher ID: P-3053-2017

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры финансов Киевского национального торгового-экономического университета
e-mail: makvkn-teu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Makohon Valentyna, Doctor of Economics, Senior Researcher, Professor, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: makvknuteu@gmail.com

УДК 519.865:33

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-155-162>

ВПЛИВ ФАКТОРІВ АНОНІМНОСТІ, МОЖЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ТА ВЕЛИЧИНИ ВІНАГОРОДИ НА ЕКОНОМІЧНУ ПОВЕДІНКУ ГРАВЦІВ У ГРІ УЛЬТИМАТУМ

Спис Б. О.

Актуальність теми дослідження. Дослідження поведінки гравців може дати відповідь на велику кількість запитань щодо мотивації та рушійних сил учасників переговорів. Особливо гостро стоїть проблема розуміння мінімальних очікувань суб'єктів переговорів, готовності прийняти гірші умови порівняно з контрагентом. Важливу роль відіграє розуміння «справедливості» у поведінці гравців. Осягнення цих механізмів дасть змогу підвищити рівень суспільного розвитку через зростання результативності переговорів та взаємозгодженості дій учасників.

Постановка проблеми. Результати досліджень впливу різних факторів на поведінку гравців та, як результат, на перебіг гри нами узагальнені та систематизовані. Зокрема, досліджено вплив таких факторів: величина винагороди, яка буде розподілена між гравцями; анонімність і можливість покарання контрагента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість публікацій щодо поведінки гравців в грі Ультиматум, які досліджують роль зміни факторів та їх вплив на результати гри. Великим внеском у дослідження гри Ультиматум стали роботи Гюта та ін. (1982), Г. Болтона і Р. Цвіка (1995), С. Андерсена та ін. (2011) та Р. Слоніма і Е. Рота (1998).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування, узагальнення, а також, порівняння з теоретичними результатами згідно класичної економічної теорії, результатів гри Ультиматум, які були виявлені в результаті емпіричних досліджень. Завданнями статті стало дослідження впливу факторів анонімності, можливості покарання і величини винагороди для розподілу на поведінку гравців.

Методологія дослідження. Методологічною базою для даного дослідження виступають класична економічна теорія і поведінкова економіка. Використано методи порівняння, аналізу і синтезу, індукції та дедукції.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Досліджена гра Ультиматум, її можливі результати відповідно до класичної економічної теорії, емпіричні результати, виявлені за допомогою експериментів Гюта та ін. (1982). Також досліджено вплив таких факторів: величина суми винагороди, яка має бути розподілена між гравцями; анонімність і можливість покарання контрагента.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути застосованими у сфері менеджменту, державного управління, економіки, ринків капіталу.

Висновки відповідно до статті. Фактори величини винагороди, яка належить розподілу, анонімності та можливості покарання мають вирішальний вплив на поведінку гравців в грі Ультиматум. Дослідження демонструє, значний вплив відносної величини порівняно з абсолютною запропонованою винагородою учасникам гри. Анонімність має хоч і значимий, але менш помітний вплив на результат гри, порівняно з можливістю другого гравця покарати першого за, на його думку, несправедливу пропозицію. При повній відсутності можливості покарання поведінка гравців наближується до теоретичної, прогнозованої економічної теорії.

Ключові слова: Ультиматум гра, раціональність, теорія ігор, поведінкова економіка, класична економічна теорія.

INFLUENCE OF ANONYMITY, PUNISHMENT, AND HIGH STAKES ON PLAYERS' ECONOMIC BEHAVIOR IN THE ULTIMATUM GAME

Spys Bohdan

Relevance of the research topic. A study of player behavior can answer a large number of questions related to motivation and driving forces of negotiators. Particularly acute is the problem of understanding the minimum expectations of the negotiating parties, the willingness to accept worse conditions compared to the counterparty. An important role has the perception of «fairness» in the behavior of players. Understanding these mechanisms will increase the level of social development by increasing the effectiveness of negotiations and coherence of the participant's behavior.

Formulation of the problem. We have summarized and systematized the results of previous research on the influence of various factors on the behavior of players and, as a consequence, on the results of the Ultimatum game. In particular, the influence of the following factors was studied: the amount of money that will be distributed among the players; anonymity and the possibility of punishing the counterparty.